

Prof. zw. dr hab. Bogusław Banaszak
Uniwersytet Zielonogórski
BAS-2251/16

Warszawa, 24 października 2016 r.

OPINIA

na temat zgodności z Konstytucją RP Uchwały Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 września 2016 r. w sprawie uchwalenia projektu dochodów i wydatków Trybunału Konstytucyjnego w roku 2017 w świetle zastrzeżeń trzech sędziów Trybunału Konstytucyjnego co do zgodności tej uchwały z prawem oraz niedopuszczenia do udziału w Zgromadzeniu Ogólnym dalszych trzech sędziów Trybunału Konstytucyjnego.

1. Wprowadzenie

W dniu 15 września 2016 r. Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego podjęło uchwałę w sprawie uchwalenia projektu dochodów i wydatków Trybunału Konstytucyjnego w roku 2017. W posiedzeniu Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Trybunału 15.9.2016 r. brało udział 12 sędziów TK. Dwóch sędziów TK zakwestionowało zgodność z prawem obrad Zgromadzenia Ogólnego TK a jedna sędzia TK zakwestionowała skład Zgromadzenia Ogólnego TK. W przypadku wszystkich trojga sędziów chodziło o zastrzeżenia co do zgodności tej uchwały z prawem na skutek niedopuszczenia do udziału w Zgromadzeniu Ogólnym dalszych trzech sędziów Trybunału Konstytucyjnego.

2. Liczba sędziów TK tworzących Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego

Konstytucja RP w art. 194 ust. 1 zd. 1 stanowi, że TK „składa się z 15 sędziów wybranych indywidualnie przez Sejm na 9 lat spośród osób wyróżniających się wiedzą prawniczą”. W art. 194 ust. 2 wymieniono Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego jako organ powołany do przedstawiania Prezydentowi RP kandydatów na stanowisko Prezesa i Wiceprezesa TK.

Wykładnia obu tych przepisów jednoznacznie implikuje wolę ustrojodawcy, aby pojęcie Zgromadzenia Ogólnego Sędziów obejmowało pełny – 15 osobowy – skład TK. Tak też jednolicie rozumie to pojęcie ustawodawca – „Zgromadzenie Ogólne tworzą wszyscy sędziowie Trybunału” (art. 13 ust. 2 ustawy o TK z 22 lipca 2016 r.) oraz polska nauka prawa. Tytułem przykładu wystarczy powołać następujące wypowiedzi:

- „W skład Zgromadzenia wchodzi wszyscy sędziowie Trybunału [...]”.¹
- „Zgromadzenie Ogólne to ogół sędziów TK.”²

Ustawodawca wprowadza wymóg minimalnego kworum obecności dla ważności uchwał TK („co najmniej 13 sędziów” w art. 10 ust. 1 ustawy o TK z 15 czerwca 2015 r. i „co najmniej 10 sędziów” w art. 15 ust. 2 ustawy o TK z 22 lipca 2016 r.). Nie oznacza to jednak, że na posiedzenie Zgromadzenia Ogólnego może nie zostać zaproszony którykolwiek z sędziów TK. Chodzi o uwzględnienie przez ustawodawcę ewentualności wystąpienia sytuacji losowych, uniemożliwiających sędziemu TK wzięcie udziału w posiedzeniu Zgromadzenia Ogólnego (np. choroba). Niedopuszczalne jest na pewno pozbawienie możliwości udziału w posiedzeniu Zgromadzenia Ogólnego sędziego TK wbrew jego woli.

W tym kontekście należy zauważyć, że doktryna prawa podkreśla znaczenie określenia konstytucyjnie liczby sędziów TK³.

3. Kontrowersje dotyczące wprowadzenia kategorii: „Sędziowie, których status wynika z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 3 grudnia 2015 r. w sprawie o sygn. K 34/15 (Dz. U. poz. 2129)”⁴.

Dla zbadania zagadnienia wprowadzenia tej kategorii podstawowe znaczenie ma zapoznanie się z treścią sentencji wyroku TK o sygn. K 34/15. Warto ją przytoczyć *in extenso*:

„Art. 137 ustawy powołanej w punkcie 1:

- a) jest zgodny z art. 112 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 62 ust. 1 i art. 197 Konstytucji,
- b) w zakresie, w jakim dotyczy sędziów Trybunału, których kadencja upływa 6 listopada 2015 r., jest zgodny z art. 194 ust. 1 Konstytucji,

¹ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2016, s. 410.

² Z. Witkowski, A. Bień-Kacała (red.), *Prawo konstytucyjne*, Toruń 2015, s. 494.

³ M. Haczkowska (red.), *Komentarz. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, s. 497.

⁴ <http://trybunal.gov.pl/o-trybunale/sedziowie-trybunalu/>

c) w zakresie, w jakim dotyczy sędziów Trybunału, których kadencja upływa odpowiednio 2 i 8 grudnia 2015 r., jest niezgodny z art. 194 ust. 1 Konstytucji”.

Brak jest tu jakichkolwiek podstaw dla określenia statusu sędziów TK. W powołanej sentencji wyroku TK z 3 grudnia 2015 r. znajduje się jedynie ogólne stwierdzenie dotyczące zgodności z Konstytucją norm ustawy z 25.6.2015 r. w pierwotnym brzmieniu odnoszących się do wyboru sędziów TK. Żadna ze znanych metod wykładni nie pozwoli na wyprowadzenie z tego ogólnego stwierdzenia wniosków dotyczących statusu sędziów TK wybranych w 2015 r. W tej sentencji nie ma nie tylko mowy o statusie sędziów, ale ani w niej, ani w uzasadnieniu wyroku TK nie uwzględnił dokonanego przez Sejm VIII kadencji w dniu 2 grudnia 2015 r. wyboru 5 osób na stanowiska sędziów TK i złożenia przez nie ślubowania wobec Prezydenta RP.

Na marginesie warto dodać, że w Polsce - podobnie jak w innych państwach demokratycznych - już od lat 30-tych XX wieku uznaje się w orzecznictwie sądowym, że moc wiążąca wyroku dotyczy związania sentencją⁵, a nie uzasadnieniem wyroku sądu, czyli przesłankami faktycznymi i prawnymi przyjętymi za jego podstawę, gdyż zakresem prawomocności materialnej jest objęty tylko ostateczny wynik rozstrzygnięcia a nie jego przesłanki⁶. Na podobnym stanowisku stoi ustawodawca przyjmując, że motywy orzeczenia nie uzyskują mocy wiążącej (art. 365 § 1 k.p.c.). Podkreślić w tym miejscu należy, że zgodnie ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego wykładni podlegać może sentencja orzeczenia, czyli rozstrzygnięcie, które ma moc powszechnie wiążącą, w odróżnieniu od uzasadnienia przedstawiającego motywy i zapatrywania sędziów biorących udział w wydaniu wyroku. Uzasadnienie ma przede wszystkim przekonywać o racjonalności i słuszności orzeczenia⁷.

Wybór sędziów dokonany w trakcie VII Kadencji Sejmu, nie został zakwestionowany przez Sejm VIII kadencji ze względu na brak podstawy konstytucyjnej lub ustawowej, ale z uwagi na istotne wady prawne procedury ich

⁵ sentencja – amg. -conclusion, niem. - Spruch, uzasadnienie – ang. granding comment, niem, - Tenor.

⁶ por. orzeczenia Sądu Najwyższego z 16. 02. 1937 r., C II 2507/36, OSP 1937, poz. 727; 18. 02.1937 r., C III 833/36, RPEiS 1937 r., nr 3, poz. 621; 13.01. 2000 r., II CKN 655/98, nie publ.; 23.5. 2002 r., IV CKN 1073/00, nie publ.; 28. 6. 2007 r., IV CSK 110/07, nie publ.; 15.11. 2007 r., II CSK 347/07, nie publ.; 22.6 2010 r., IV CSK 359/09, OSNC 2011, nr 2, poz. 16; 15.01. 2015 r., IV CSK 181/14, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/IV%20CSK%20181-14-1.pdf>

⁷ wyrażonym w sprawach o sygn. K. 4/99, OTK 2000 r., nr 2, poz. 65); sygn. SK 28/01 (OTK 2002-A, nr 6, poz. 86; SK 33/04, OTK 2006-A, nr 10, poz. 160.

wyboru. Konieczność wyboru 5 sędziów w grudniu 2015 r. spowodowana była więc nie tyle zastosowaniem ustawy niezgodnej z Konstytucją, ile zastosowaniem niewłaściwej procedury. Tym samym wyrok TK uznający w części art. 137 za zgodny z Konstytucją niczego nie zmienia.

Uchwały pozbawiające mocy prawnej wybór dokonany przez Sejm VII kadencji brzmiały następująco: „Sejm Rzeczypospolitej Polskiej stwierdza, że Uchwała Sejmu RP z dnia 8 października 2015 r. w sprawie wyboru sędziego Trybunału Konstytucyjnego [...] opublikowana w Monitorze Polskim z 23 października 2015 r. poz. [...] jest pozbawiona mocy prawnej. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej zwraca się do Prezydenta o powstrzymanie się od odbioru ślubowania od osoby wskazanej w przedmiotowej uchwale.”

W Polsce brak jest regulacji konstytucyjnych lub ustawowych dotyczących weryfikacji wyboru sędziów TK. Kompetencja ta nie przysługuje TK, co przyznał sam Trybunał w wyroku odnoszącym się do tych uchwał i na podstawie art. 104 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym umarzając postępowanie, ze względu na to, że powołane uchwały Sejmu VIII kadencji były indywidualnymi aktami stosowania prawa, co prowadziło do umorzenia postępowania ze względu na niedopuszczalność wydania orzeczenia⁸. Sentencja tego krótkiego postanowienia TK nie zawiera żadnego nawiązania do kompetencji TK lub Prezesa TK w zakresie weryfikacji wyborów sędziów TK. W tej sytuacji Sejm jest jedynym organem uprawnionym do ewentualnego pozbawienia mocy prawnej uchwały o wyborze sędziego TK ze względu na stwierdzoną proceduralną wadliwość tego wyboru. I ten właśnie organ to uczynił, co ostatecznie z prawnego punktu widzenia zamyka sprawę.

Znajdująca się na stronie internetowej TK informacja dotycząca statusu sędziów wynikającego z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 3 grudnia 2015 r. w sprawie o sygn. K 34/15 nie podaje ani podstawy prawnej określenia tego statusu, ani organu, który ten status określił. Sam wyrok TK nie może ustalać statusu sędziów TK, którzy zostali wybrani przez Sejm i złożyli ślubowanie wobec Prezydenta RP. Jest to tym bardziej oczywiste w sytuacji, w której sam TK uznał, że nie ma kompetencji do oceny zgodności z prawem indywidualnych aktów stosowania prawa

⁸ Orzeczenie TK w sprawie U 8/15 - <http://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?&pokaz=dokumenty&sygnatura=U%208/15>.

jakimi są uchwały Sejmu o wyborze sędziów TK oraz uchwały o pozbawieniu mocy prawnej dotychczasowego wyboru osób na stanowisko sędziego TK. Skoro tak, to TK nie ma kompetencji do określenia statusu sędziów TK. Zresztą, takiej kompetencji sobie nie przypisuje i na podstawie oficjalnych enuncjacji można stwierdzić, że to Prezes TK podjął się decydowania o tym kto jest, a kto nie jest tzw. sędzią orzekającym⁹ czy też kto wchodzi w skład Zgromadzenia Ogólnego Sędziów TK.

Jeżeli chodzi o tę pierwszą kwestię, mającą wpływ na ustalenie także składu Zgromadzenia Ogólnego Sędziów TK, należy zauważyć, że Prezes TK podzielił grupę sędziów wybranych w grudniu 2015 r. przez Sejm VIII kadencji na dwie kategorie: sędziów wykonujących swoje obowiązki i sędziów „oczekujących na podjęcie obowiązków sędziowskich”, nie wykonujących obowiązków sędziowskich. **Ani w Konstytucji RP i ustawie o TK ani chyba w praktyce jakiegokolwiek sądu konstytucyjnego państwa demokratycznego nie występuje status sędziów nie wykonujących obowiązków sędziowskich.** Wszyscy sędziowie wybrani w grudniu 2015 r. spełniają wymóg określony w art. 194 ust. 1 Konstytucji, gdyż zostali wybrani niewadliwie przez Sejm oraz wymóg określony ustawowo, gdyż złożyli ślubowanie wobec Prezydenta RP (art. 6 ust. 5 ustawy z 15 czerwca 2015 r. o TK). Są to jedyne kryteria prawnie określone, które warunkują zdolność do orzekania w TK. W następstwie tego otrzymali dekret sędziowski od Prezesa TK, pobierają wynagrodzenia sędziego oraz zostali zarejestrowani w ZUS jako sędziowie TK.

Z dotychczasowych rozważań wynika, że **Prezes TK nie ma żadnej podstawy prawnej do kwestionowania nie tylko wyboru sędziego TK, ale też do odmawiania powierzenia mu obowiązków sędziowskich.** Postępowanie takie rozszerzające bez podstawy prawnej kompetencje jakiegokolwiek organu władzy publicznej stanowi jawne naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) rozumianej m.in. jako nakaz działania „wyłącznie w granicach [...] prawem określonej kompetencji”.¹⁰

⁹ Przyznają to autorzy opinii Komisji Weneckiej z 9 marca 2016 r. stwierdzając: „w wyniku orzeczenia o niedopuszczalności decyzji w sprawie nr U 8/15 z dnia 7 stycznia 2016 r. (ogłoszonej dnia 11 stycznia 2016 r.), które oddaliło skargę przeciwko uchwałom Sejmu z dnia 2 grudnia 2015 r. z uwagi na to, że nie są to akty normatywne podlegające jurysdykcji Trybunału, Prezes Trybunału przyjął do składu dwóch sędziów wybranych na stanowiska, które zwolniły się w dn. 2 i 8 grudnia 2015 r.”. Na marginesie należy raz jeszcze podkreślić, że postanowienie w sprawie o sygnaturze u 8/15 nie zawiera żadnego umocowania dla takich rozstrzygnięć podejmowanych przez Prezesa TK.

¹⁰ Orzeczenie TK z 19.10.1993 r., K 14/92, OTK 1993, Nr 2, poz. 35

Postępowanie takie stanowi także naruszenie zasady legalizmu (art. 7 Konstytucji RP). W państwie praworządnym wszelka działalność władcza wymaga podstaw prawnych, tzn. legitymacji w prawnie nadanym upoważnieniu do działania. „Sposób wykorzystywania kompetencji przez organy państwowe nie jest wyrazem arbitralności ich działania, lecz wynikiem realizacji przekazanych im uprawnień. Działania wyrastające poza ramy tych uprawnień pozbawione są zaś legitymacji. Nie ma tu więc pola dla decyzji samowolnych ani też nadmiernego marginesu swobody w działalności organu władzy publicznej. Każde przekroczenie granic określonych przez Konstytucję pozbawia taki organ legitymacji działania”.¹¹

Ustalając znaczenie zasady legalizmu sam TK stwierdził w uzasadnieniu jednego ze swoich orzeczeń: „Organ władzy publicznej stosując się do zasady legalizmu powinien z urzędu sam badać swoją właściwość (*ergo* – kompetencję) do rozpatrzenia i rozstrzygnięcia wniesionej lub podejmowanej sprawy. [...] Obowiązek pozostawania w granicach wyznaczonych przez prawo dotyczy wszelkich form aktywności organów władzy publicznej. [...] normy które wyznaczają obowiązki organów państwowych są rekonstruowane nie tylko na podstawie przepisów prawa materialnego, lecz także przepisów proceduralnych oraz przepisów dotyczących ustroju odpowiednich organów państwowych”¹².

Nie bacząc na ten obowiązek Prezes TK wprowadził dyferencjację statusu sędziów TK nie znaną prawu polskiemu. Postępowanie takie spotkało się z krytyką niektórych wybitnych przedstawicieli nauki prawa. Tytułem przykładu można podać następującą wypowiedź G. Grabowskiej: „prezes Trybunału nie ma wyboru i powinien tę piątkę zaprzysiężonych sędziów dopuścić do orzekania. [...] Prezes nie ma żadnej podstawy prawnej do kwestionowania wyboru sędziego TK”.¹³

Jak stwierdził sędzia TK Zbigniew Jędrzejewski w zdaniu odrębnym do postanowienia TK z dnia 12 października 2016 r., sygn. akt K 21/15¹⁴ - „Obecnie w Trybunale Konstytucyjnym zasiada 15 sędziów, wobec których zostały przeprowadzone wszystkie czynności prawnie doniosłe warunkujące obsadzenie stanowiska. Piętnastu sędziów, którzy złożyli ślubowanie wobec Prezydenta RP tworzy pełny skład. A zatem wyznaczenie składu orzekającego spośród wszystkich

¹¹ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s.

¹² orzeczenie z 20.9.2005 r., U 4/06, OTK-A 2006 r., nr. 8, poz. 109.

¹³ Zob. <http://www.rp.pl/Sedziowie-i-sady/312299869-Trybunal-Konstytucyjny-scenariusze-wojny-o-sklad.html>

¹⁴ <http://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?&pokaz=dokumenty&sygnatura=K%2021/15>

sędziów Trybunału oznacza, że chodzi o 15 sędziów. Jednak do spraw rozpoznawanych w pełnym składzie Prezes Trybunału wyznacza tylko 12 sędziów. [...] punktem wyjścia do wyznaczenia każdego składu musi być 15 sędziów. Należy podkreślić, że określony ustawowo minimalny skład sędziów orzekających w pełnym składzie Trybunału nie stanowi uprawnienia do pozbawiania możliwości udziału w pełnym składzie Trybunału pozostałych sędziów TK. Z art. 6 ust. 7 ustawy o TK wynika bowiem obowiązek Prezesa stworzenia warunków umożliwiających sędziemu TK, który złożył ślubowanie, wypełniania jego obowiązków i przydzielenia mu spraw. Niezastosowanie tego przepisu uniemożliwia wykonywanie sędziom ich konstytucyjnych obowiązków, a przez to także właściwe realizowanie kompetencji Trybunału”.

Z poglądem tym koresponduje wypowiedź sędzi TK J. Przyłębskiej, wyrażona w zdaniu odrębnym do postanowienia TK z dnia 12 października 2016 r., sygn. akt K 21/15¹⁵ – „Określony ustawowo minimalny skład sędziów orzekających w pełnym składzie Trybunału nie dopuszcza żadnej manipulacji co do sędziów orzekających. Jak podkreślili prof. Z. Czeszejko-Sochacki, L. Garlicki i J. Trzeciński w komentarzu do art. 25 ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643; przepis ten określał minimum pełnego składu), wszyscy oni mają prawo do udziału w orzekaniu w pełnym składzie i tego prawa nikt nie może im ograniczyć (zob. *Komentarz do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym*, Warszawa 1999, s. 88).”

W żadnym z państw demokratycznych prawo nie przewiduje możliwości wykluczenia przez prezesa sądu najwyższego lub sądu konstytucyjnego sędziów tego sądu, jeżeli w sprawie ma orzekać pełny skład. Na marginesie należy dodać, że już na tle ustawy o TK z 1997 r. sformułowano następujący pogląd: „ustawa i regulamin Trybunału Konstytucyjnego pozostawiają Prezesowi Trybunału Konstytucyjnego szeroką swobodę przy wyznaczaniu składu orzekającego i sędziego sprawozdawcy. Należy postulować zapisanie w ustawie lub regulaminie Trybunału algorytmu wyznaczania składów orzekających, tak aby wykluczyć luzy decyzyjne przy wskazywaniu składu orzekającego przez Prezesa Trybunału Konstytucyjnego”.¹⁶

¹⁵ <http://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?&pokaz=dokumenty&sygnatura=K%2021/15>

¹⁶ ibidem s. 110.

Nie dopuszczanie trzech sędziów TK do orzekania implikuje, zdaniem Prezesa TK, ich wykluczenie ze składu Zgromadzenia Ogólnego Sędziów TK na tej samej podstawie co wskazana wyżej i odnosząca się do uznania 3 sędziów za „oczekujących na podjęcie obowiązków sędziowskich”. Jest to pogląd nietrafny z następujących względów:

1/ Sama Konstytucja w art. 194 ust. 1 wyraźnie określa liczbę sędziów TK. Jak stwierdza L. Garlicki „normowanie tej kwestii na poziomie konstytucyjnym jest ujęciem typowym dla współczesnej ustawy zasadniczej. [...] W obecnym stanie prawnym liczba sędziów TK musi wynosić 15, co oznacza, że w żadnym razie nie może być ich więcej [...] i że nie powinno być ich mniej”.¹⁷

2/ Jak słusznie zauważa L. Garlicki zgadzając się z ugruntowanymi w nauce polskiej poglądami: „TK jest organem na tyle małym, iż – inaczej niż w SN czy NSA – rola prezesa musi być zakrojona w znacznie skromniejszy sposób (w tym kontekście Z. Czeszejko-Sochacki [...] wskazuje, że prezes jest *primus inter pares*, a nie *primus super pares*).”¹⁸

3/ Podobnie jak w przypadku ustalania składu orzekającego brak jest jakichkolwiek podstaw konstytucyjnych lub ustawowych dla kompetencji Prezesa TK do wykluczania któregośkolwiek sędziego TK z udziału w posiedzeniu Zgromadzenia Ogólnego Sędziów TK. W tym względzie pełną aktualność zachowują dokonane wyżej rozważania dotyczące kwestii decydowania o tym kto jest, a kto nie jest tzw. sędzią orzekającym.

4/ Zakwestionowanie przez 3 spośród 12 sędziów TK obecnych na sali prawidłowości (zgodności z prawem) posiedzenia Zgromadzenia Ogólnego Sędziów należy uznać za brak spełnienia warunku określonego w art. 15 ust.2 ustawy o TK z 22 lipca 2016 r. Sędziowie kwestionujący zgodność z prawem Zgromadzenia nie tworzą kworum i nie uczestniczą w podejmowaniu uchwał.

5/ Jak zwraca się uwagę w literaturze prawniczej „sędziowie TK podlegają przepisom ustaw w zakresie zarówno ich statusu, jak i procedury sądowokonstytucyjnej”.¹⁹ Ich statusu nie może więc regulować żaden inny akt niż ustawa.

¹⁷ L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej. Komentarz*, wyd. ciągłe, kom. art. 194, s. 3.

¹⁸ Ibidem s. 11-12.

¹⁹ W. Sokolewicz, *Konstytucyjna regulacja władzy sądowniczej*, w: T. Dębowska-Romanowska, A. Jankiewicz (red.), *Konstytucja – ustrój, system finansowy państwa*, Warszawa 1999, s. 175.

4. Konkluzja

1/ Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 września 2016 r. w sprawie uchwalenia projektu dochodów i wydatków Trybunału Konstytucyjnego w roku 2017 jest niezgodna z art. 194 ust. 1 Konstytucji, gdyż organ zwołujący Zgromadzenie nie wziął pod uwagę wszystkich 15 sędziów TK je tworzących. Dla wykluczenia z góry udziału w tym posiedzeniu któregokolwiek z sędziów TK brak jest przesłanek konstytucyjnych i ustawowych.

2/ Opiniowana uchwała może być konwalidowana poprzez ponowne zwołanie Zgromadzenia Ogólnego, w którym udział będą mogli wziąć wszyscy sędziowie TK.